

Lángné Petruska Szidónia¹

Új állam? Modern államférfi?

Hashim Thaçi szerepe Koszovó státuszának alakulásában

Hashim Thaçi, Koszovó jelenlegi köztársasági elnökét 1999 februárjában, a rambouillet-i békekonferencia koszovói albán tárgyalódelegációjának fiatal, karizmatikus vezetőjeként ismerte meg a világ. Jelen tanulmány azonban ennél korábbi időpontig, Koszovó autonómiájának 1989-es felfüggesztéséig, illetve Thaçi fiatal felnőttkoráig tekint vissza az időben. Célja, hogy rávilágítson a fegyveres felkelés gondolatával szimpatizáló diákból élvonalbeli politikussá kinövő, ellentmondásos megítélésű exgerilla sarkalatos szerepére az egykori jugoszláv autonóm tartomány önálló állammá alakulásának folyamatában.

Mindehhez a kiindulási alapot a 2018 nyarán megjelent, Suzy Jagger és Roger Boyes brit újságírók által jegyzett *New State, Modern Statesman: Hashim Thaçi – A Biography* című könyv szolgáltatta. Az életrajzi mű újabb részletekkel, személyes meglátásokkal egészíti ki Koszovó már sokszor, sokak által megírt közelmúltbeli történetét, amely információk jelentős részben a könyv szerzői és a koszovói elnök beszélgetésein alapulnak. Épp ezért egyúttal kellő kritikával is érdemes szemlélni az érezhetően erős imidzsformáló szándékkal írt életrajz megállapításait, amelynek megjelenési időpontja és tartalma egyaránt arra utal, hogy Thaçi ily módon is erősíteni kívánja álláspontját a személyével kapcsolatban felmerült háborús bűntetteket illetően.

A tanulmány szerzője célul tűzte ki továbbá, hogy rámutasson Thaçi szerepére a Koszovót érintő legfrissebb történesekben, a könyv megjelenésétől 2019 tavaszáig eltelt időszakban.

Kulcsszavak: Hashim Thaçi, Koszovói Felszabadítási Hadsereg, NATO-intervenció, szuverenitás, Belgrád–Pristina-párbeszéd

¹ Lángné Petruska Szidónia: doktorandusz (Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola), e-mail: petruskasz@gmail.com

https://doi.org/10.36250/00915_06

<https://orcid.org/0000-0002-3293-7186>

Bevezetés

A 2018 nyarán megjelent *New State, Modern Statesman: Hashim Thaçi – A biography* című életrajzi mű különleges olvasmány. Egy kortárs nemzeti hős története bontakozik ki belőle, aki tizenéves kora óta számtalan áldozatot hozott Koszovó függetlenedése érdekében, szinte egyedüli letéteményese az eddig elért sikereknek, s kezében van az állam további sorsa. „Thaçi útja Koszovó útja” – summázza Bob Dole amerikai szenátor² a könyv előszavában.

Más források azonban jelentősen árnyalják ezt a csaknem makulátlan képet. Tanulmányom egyik célja, hogy alapvetően a Roger Boyes – Suzy Jagger brit újságírópáros által jegyzett életrajzra támaszkodva bemutassam Thaçi életének fontosabb állomásait és egyúttal szerepét Koszovó státuszának alakulásában. Emellett azonban törekszem arra, hogy a leginkább kirívó esetekben más szemszögből, egyéb információkra támaszkodva is megvizsgáljam az eseményeket. Hiszen ahogy Koszovó önálló államisága kapcsán a világ számos országa teszi, úgy Hashim Thaçi modern államférfiként való említésekor is indokolt lehet kitenni a kérdőjelet.

A Drenica-völgytől a Pristinai Egyetemig

Hashim Thaçi 1968. április 28-án született Koszovóban, a megközelítőleg 300 házból álló Buroja településen. Szülei, Hyra és Haxhi Thaçi kilenc gyermeket, hét fiút és két lányt neveltek fel, közülük Hashim sorrendben a hetedik.

Szülfaluja a Drenica-völgyben, a Koszovó középső részén elterülő, csaknem kizárólag albánok lakta dombvidéken található.³ (Környéke az albán ellenállási mozgalmak történetében többször is jelentős szerephez jutott, innen származott például Hasan Prishtina bég is, a koszovói albán nemzeti mozgalom 20. század első harmadában tevékeny, kiemelkedő alakja.)⁴

A Thaçi család mezőgazdálkodásból élt, tagjai gyakran járták a környéket vadászat céljából – a későbbi fegyveres ellenállás során nagy hasznát vették az eközben szerzett kiváló terepismeretüknek és fegyverhasználati tapaszta-

² 1996-ban elnökjelölt, később Donald Trump amerikai elnök egyik tanácsadója.

³ Roger Boyes – Suzy Jagger: *New state, modern statesman: Hashim Thaçi – A biography*. London, Biteback Publishing, 2018. 183.

⁴ Boyes–Jagger (2018) i. m. 194.

latuknak. Hasonlóan fontos körülmény, hogy a testvérek általános és középiskolai tanulmányaiknak köszönhetően lassanként a környék valamennyi lakóját megismerték, akik a későbbiekben jól működő hálózatként, jelzőrendszerként működtek.⁵ (A család archaikusnak ható életkörülményeibe tanulságos betekintést nyújt Kakuk György *Koszovó – tűzfészek* című könyve, aki 1998 januárjában tett spontán látogatást házukban.)⁶ Thaçi formálódó nézeteire nagy hatással volt a közeli Prekazban élő Adem Jashari (a koszovóiak későbbi nemzeti hőse), akit elmondása szerint középiskolás kora óta ismert és tisztelt.⁷

Az 1980-as évek Jugoszláviáját az albánok szerbek általi fokozódó elnyomása jellemezte, ami 1989-re a tartomány autonómiájának felfüggesztéséhez vezetett. Thaçi továbbtanulását erősen motiválta, hogy a Pristinai Egyetem az ellenállás központjának számított. Történelem és filozófia szakos diákként hamarosan saját bőrén is tapasztalta az albánellenes intézkedéseket (ez az oktatásban kezdetben kvóták felállítását, apartheid jellegű intézkedéseket jelentett, majd 1991-től az albán nyelvű oktatás már csak földalatti mozgalomként maradhatott fenn). Thaçi diákküldötként részt vállalt az egyetem vezetésében, s egyre inkább belevetette magát a szerbellenes szervezkedésbe is (ezzel együtt a szerb titkosrendőrség megfigyelése alá került). Az ellenállásban kezdetben a Diák, majd a Kígyó fedőneveket használta (utóbbi az albán folklórban pozitív jelentést hordoz, a háztartás védelmezőjének tekintik).

A kelet-közép-európai rendszerváltozásokat figyelve meggyőződésévé vált, hogy Jugoszlávia esetében nem képzelhető el hasonlóan békés átalakulás, a koszovói albánok is csak fegyveres harccal érhetik el céljaikat. Elképzelései már egyetemista korában megértésre (és anyagi támogatásra) találtak a jelentős létszámú koszovói albán diaszpóra körében.⁸

A Koszovói Felszabadítási Hadsereg létrehozása és kezdeti akciói

Az 1990-es évek első felében a koszovói albánok többsége még bízott abban, hogy a pacifista dr. Ibrahim Rugova vezette passzív ellenállásuk a Nyugat támogatásához, ezáltal autonómiájuk békés visszaállításához vezethet. A koszovói

⁵ Boyes–Jagger (2018) i. m. 186.

⁶ Kakuk György: *Koszovó – tűzfészek*. Budapest, Athenaeum 2000, 2001. 29–31.

⁷ Boyes–Jagger (2018) i. m. 20.

⁸ Boyes–Jagger (2018) i. m. 12–17.

albán diaszpóra által fenntartott párhuzamos intézményeik a szerbek által is megtúrt státuszban léteztek (akik így az egykori Jugoszlávia egyéb részein zajló háborúkra összpontosíthattak).⁹

Thaçi életrajza nem bánik kesztyűs kézzel néhai politikai ellenfele, Rugova emlékével. Döntésképtelen, gyáva, megalkuvó alkoholistaként mutatja be a 2006-ban elhunyt, de sokak által máig a nemzet atyjaként tisztelt egykori elnököt, minden alkalmat megragadva, hogy alakjával szembeállítva kiemelve a jelenlegi elnök vezetői kvalitásait és erkölcsi fölényét.¹⁰

A koszovói albánok egy kisebb csoportja az 1990-es évek elejétől a Koszovói Felszabadítási Hadsereg (Ushtria Çlirimtare e Kosovës – UÇK) létrehozásán dolgozott, amelynek eleinte „alvó sejtjeit” az Albánia és Koszovó határán húzódó hegyvidéken keresztül csempészett fegyverekkel látták el. Az életrajz döntő jelentőséget tulajdonít ebben Hashim Thaçinak, aki 1993-ban Bécsben, majd rövidesen a Zürichi Egyetemen kezdett posztgraduális tanulmányokba, politikatudományból és dél-kelet-európai történelemből. Lakhelyváltoztatását személyes biztonsága is motiválta. A szerbek először 1993-ban adtak ki ellene letartóztatási parancsot, ezt 1994-ben egy újabb követte, amely 15 év börtönt helyezett számára kilátásba felforgató tevékenység miatt. Hamis okmányokkal azonban továbbra is részt vett a fegyvercsempészetben.¹¹ (Jellemző, hogy a könyv sem e helyütt, sem később nem ejt szót a Thaçi érdekkörén kívüli személyek, köztük például a jelenlegi miniszterelnök, Ramush Haradinaj és családja érdemeiről az előkészületekben, illetve a későbbi fegyveres harcban.)

A koszovói albánok állítása szerint a fegyveres ellenállás pénzügyi hátterét külföldön élő honfitársaik célirányos gyűjtéssel teremtették meg. Ezzel kapcsolatban azonban számos alternatív elképzelés létezik például a szervezett alvilág, egyes muzulmán országok, a Nyugat, sőt Szerbia közreműködését feltételezve.¹² A szakirodalomban máig vitatott a gerillaszervezet alapításának időpontja, körülményei. Valószínűsíthető, hogy az UÇK-t kezdetben szedett-vedett csoportosulások összessége alkotta, amelyek még végső céljuk tekintetében – független állam

⁹ Kakuk (2001) i. m. 52–59.

¹⁰ Rugova politikájára például olyan jelzőkkel utal a könyv, mint „do-nothing-to-cause-trouble pacifism” (Boyes–Jagger [2018] i. m. 40.) vagy „all-too-passive resistance” (uo. 22.).

¹¹ Boyes–Jagger (2018) i. m. 21–28.

¹² Borsányi András: *A Koszovói Felszabadítási Hadsereg (UÇK) rejtélye*. Budapest, BONA-L, 2000. 214–226.

vagy Nagy-Albánia – sem képviseltek egységet.¹³ (Az 1996–97-es gazdasági válság következtében kaotikus állapotok uralta Albánia leginkább az UÇK kiképzőtáborainak színhelyei, illetve a fekete piacra került nagy mennyiségű fegyver kapcsán játszott szerepet a koszovói eseményekben.)

Hashim Thaçi – dacára az őt gépfegyverrel pózolva megörökítő fényképeknek – állítása szerint nem ért jól a fegyverhasználatához. Idősebb fiútestvéreivel ellentétben ő nem szolgált a jugoszláv hadseregben, e téren csak egy 1996-os rövid UÇK-s kiképzésen elsajátított tudására támaszkodhatott.¹⁴ Gani és Blerim nevű bátyjai szintén részt vállaltak az ellenállásban, előbbi ezért 1997 végén elhurcolta és kínzásoknak vetette alá a szerb titkosszolgálat, aminek maradandó egészségügyi következményei lettek. Szülőházukat többször átkutatták bűnjelek után kutatva, kétszer fel is gyújtották.¹⁵

Az UÇK tevékenysége 1993-tól 1997-ig kisebb merényletekből állt, amelyeket szerb rendőrök, illetve kollaboránsnak tekintett albánok ellen követtek el. Az életrajzi írás nem közöl ezekről részleteket, ellenben hosszú bekezdéseket szentel annak, hogy tisztázza Thaçit azon vádak alól,¹⁶ amelyek összefüggésbe hozták őt lakótársa, Ali Uka halálával (az alapvetően UÇK-szimpatizáns, de azzal szemben kritikát is megfogalmazó újságíró 1997 nyarán bérelt lakásában brutálisan meggyilkolták). A koszovói elnök állítása szerint őt ezekben a napokban titkos kihallgatásra vitték az albán titkosszolgálat emberei, és csak szabadon bocsátását követően értesült a gyilkosság részleteiről – amely feltételezése szerint épp ellene irányulhatott...¹⁷

A fegyveres konfliktus, béketárgyalások és légicsapások

Hashim Thaçi 1997 végén, Svájcban vette feleségül diákkori szerelmét, Lumni-jét. Az UÇK is ez idő tájt lépett először a nyilvánosság elé, a szerbekkel vívott összecsapásaik egyik áldozatának temetésén. Az addig alacsony intenzitású konfliktus 1998 elejére jelentősen fokozódott. Februárban a szerb erők brutális

¹³ Pavlos-Ioannis Koktsidis – Caspar ten Dam: A success story? Analysing Albanian ethno-nationalist extremism in the Balkans. *East European Quarterly*, 42. (2008), 2. 160–190.

¹⁴ Boyes–Jagger (2018) i. m. 33–34.

¹⁵ Boyes–Jagger (2018) i. m. 183–189.

¹⁶ Paul Lewis: Report identifies Hashim Thaci as 'big fish' in organised crime. *The Guardian*, 2011. január 24.

¹⁷ Boyes–Jagger (2018) i. m. 34–35.

támadás során, 20 családtagjával együtt megölték Adem Jasharit, akit az UÇK első parancsnokaként tisztelnek. Thaçi számára világossá vált, hogy vissza kell térnie Koszovóba, feleségével bizonytalan időre el kell szakadniuk egymástól.

Rugova és köre továbbra is bízott a tárgyalásos megoldásban – amely azonban legfeljebb Koszovó tartományi autonómiájának visszaállításával kecsegtetett. Thaçiék céljai ambiciózusabbak voltak, ám ők is belátták, hogy a szerbek ellen csak a Nyugat segítségével érhetnek el sikert. Politikai ellenlábasaik azonban az UÇK hiteltelenítésén dolgoztak. Az amerikai Robert Gelbard balkáni külön megbízott ráadásul iszlamista terrorcsoportnak titulálta a gerillaszervezetet, ami jó lehetőséget kínált Miloševićnek, hogy „az iszlám terroristák elleni harcban” az USA szövetségeseiként tetszelegessen. Eközben a koszovói albánok egyre szélesebb köre vált etnikai tisztogatások áldozatává.

A gerillaszervezet elfogadtatásában fontos szerepet játszott Richard Holbrooke balkáni külön megbízott, aki a New York-i diaszpóra közvetítésével szerezte meg a szervezet vezetői, Hashim Thaçi, Xhavit Haliti és Azem Sylá nevét és telefonszámát. A parancsnokok, felismerve a közeledés jelentőségét, 1998 júniusában lehetővé tették számára, hogy Kelet-Koszovóban találkozhasson az UÇK néhány helyi vezetőjével, és gondoskodtak róla, hogy a találkozóról készített képek bejárják a világsajtót. Ekkortól tekintették a gerillákat is tárgyalófélnak.¹⁸

A szerbek nyári hadműveletének hatására több százezer albán kényszerült lakhelye elhagyására. Humanitárius katasztrófától tartva a nemzetközi közösség súlyos szankciók kilátásba helyezésével elérte, hogy október 13-án a felek aláírják az úgynevezett Holbrooke–Milošević-paktumot, amely többek között a jugoszláv erők kivonásáról és fegyvertelen EBESZ-megfigyelők telepítéséről szólt. Thaçi ezt a kezdetektől működésképtelen egyezménynek tartotta, de belátta, hogy ez is segíthet nemzetközi szintre emelni az ügyüket.¹⁹ Ezenkívül lélegzetvételnyi szünetet biztosított az UÇK átszervezéséhez, ami például világosabb parancsnoki struktúrát, jobb kapcsolattartást eredményezett.²⁰

1998 végén újrakezdődtek az összecsapások. 1999 januárjában a szerbek Račak településen 45 albán civilt mészároltak le, ami a médiának köszönhe-

¹⁸ Boyes–Jagger (2018) i. m. 37–42.

¹⁹ Boyes–Jagger (2018) i. m. 47–48.

²⁰ Borsányi (2000) i. m. 124–126.

tően Koszovóra irányította a világ figyelmét. A nemzetközi összekötő csoport²¹ 1999. február 6-i kezdettel békekonferenciát hívott össze a franciaországi Rambouillet-ban, amelyen Hashim Thaçi, akit állítása szerint a gerillák szavazással választottak ki a képviselőikre, „az UÇK politikai vezetőjeként” lépett a nagyvilág elé. Hatalmas súly nehezedett rá, hiszen egyrészt a gerillák harmada ellenezte a részvételt a konferencián, másrészt meg kellett győznie a Nyugatot arról, hogy az UÇK vezetősége nem gengszterek gyülekezete, s egyedül ők lehetnek képesek elfogadtatni az albán felkelőkkel a konferencia eredményeit.

Az életrajzi könyv leginkább magával ragadó része az, amely Thaçi ram-bouillet-i útját írja le. Eszerint az elszánt fiatal politikus az ellene kibocsátott szerb elfogatóparancstól tartva gyalogszerrel, bakancsban-hátizsákkal kelt át Albániába a magashegységi, helyenként elaknásított ösvényeken keresztül, majd a zürichi repülőtéren vásárolt magának új szerepéhez méltó ruházatot.

A konferencián Milošević nem vett részt, a szerb tárgyalódelegáció pedig látványosan nem vette azt komolyan. A 16 fős koszovói albán tárgyalódelegációt Thaçi vezethette, annak ellenére, hogy Rugova is jelen volt.²² A fiatal gerillaparancsnokra hárult a felelősség, hogy Koszovót elindítsa a függetlenség útján, miközben nem veszíti el sem az UÇK tagjainak, sem a szervezetet egy évtizede pénzelő diaszpórának a bizalmát. Az elhúzódo konferencia hamar az idegek játékvá vált számára, álmatlanság is kínoztá, átérezvén, hogy mekkora személyes és politikai kockázatot vállalt. Sok időt töltött a nyugati politikusokkal, igyekezett mindegyikükkel jó viszonyt kialakítani, de közülük is kiemelkedett Madeleine Albright. Az amerikai külügyminiszter volt az, aki segített olyan narratívát teremteni Thaçinak, amellyel meg tudta győzni az UÇK-t, illetve marginalizálni tudta annak időközben ellene fordult tagjait. Nevezetesen: ha a koszovóiak aláírják a tervezetet, de a szerbek nem, akkor sor fog kerülni a már korábban felvetett légitámadásokra.²³ A gerillák nehezen fogadták el, hogy a Nyugat ennek feltételül szabtá az UÇK háború utáni demilitarizálását – Thaçi ezért ragaszkodott az „átalakítás” szóhoz. A másik kritikus pont az volt, hogy az albánok a későbbiekben népszavazással kívántak dönteni Koszovó státuszáról. Ez végül Albright javaslatára csak sejtetéssel, a népszavazás szó kikerülésével szerepelt a szövegben. Thaçi a konferencia közepette haza is látogatott (ismét

²¹ Az Amerikai Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Franciaország, Németország, Olaszország és Oroszország.

²² Boyes–Jagger (2018) i. m. 49–57.

²³ Boyes–Jagger (2018) i. m. 61–66.

a hegyeken át, gyalogszerrel), hogy meggyőzze társait a terv helyességéről. Életrajza a Nyugatnak szánt gesztusként említi, hogy „a koszovói delegáció átmeneti kormány alakításáról döntött”, amely valamennyi pristinai frakciót magába foglalta. (Más források szerint Thaçi egyoldalúan bejelentett kormányalakítása koszovói és nemzetközi körökben is meglepetést keltett.²⁴)

A koszovóiak február 23-ra készek voltak aláírni a megállapodást, a szerbek azonban megtagadták azt, a külföldi katonai jelenlétre vonatkozó részére tekintettel. Újabb tanácskozást tűztek ki március 15-ére Párizsba, azonban az sem járt eredménnyel.²⁵

A NATO 1999. március 24-én bombázni kezdte Jugoszláviát. A koszovói albánok számára ez hatalmas eredmény volt, amely azt sugallta, hogy a szerbekkel szemben őket tekintik a nyugati értékek képviselőinek. Milošević időközben az albán lakosság teljes kiűzését tűzte ki célul Koszovó területéről. Thaçi nyilvánvalóan tisztában volt azzal, hogy az UÇK együttműködése a NATO-val a bombázások idején nem volt döntő jelentőségű,²⁶ a háború utáni pozíciójuk szempontjából azonban kiemelkedő jelentősége van annak, hogy a közreműködést hőses partnerségként állítsák be.

Mindeközben a légitámadások körüli viták (az ENSZ BT jóváhagyásának hiánya, a bombázások civil áldozatai stb. miatt) a Nyugat számára is emelték annak a tétjét, hogy hogyan alakul a háború után Koszovó sorsa.

A kumanovói békétől a független Koszovóig

A koszovói háborút 1999. június 9-én zárták le a kumanovói megállapodással. Ezt egy nap múlva az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1244. számú határozata is megerősítette. Koszovó Szerbia részeként nemzetközi igazgatás alá került, irányításában a helyi politikai szereplőknek eleinte limitált szerep jutott.

A szerb erők kivonása és a NATO békefenntartó missziójának telepítése kaotikus körülmények között ment végbe. Ezt kihasználva az albánok agresszív támadásokat követtek el a helyi szerbek, romák és a kollaboránsnak tekintett nemzettársaik ellen, ami a kisebbségi lakosság tömeges menekülését idézte elő.²⁷

²⁴ Borsányi (2000) i. m. 154.

²⁵ Boyes–Jagger (2018) i. m. 74–77.

²⁶ Boyes–Jagger (2018) i. m. 79–81.

²⁷ Borsányi (2000) i. m. 179–182.

Thaçi – aki későbbi vádak szerint szervezett bűnözői körökhöz való kapcsolódása révén maga is súlyos büntettekért tehető felelőssé²⁸ – állítása szerint megdöbbenéssel szemlélte az eseményeket. Szembe kellett néznie azzal is, hogy pozíciója honfitársai körében és a nemzetközi szinten egyaránt jelentősen gyengült.

Nagy kihívást jelentett számára lebonyolítani az UÇK beígért lefegyverzését, miközben a gerillaszervezet e tekintetben sem képviselt egységes véleményt. Sokan személyes biztonságuk garanciájának tartották a fegyverviselést, aggódtak a szerbek esetleges újabb támadása vagy az orosz agresszió miatt. A tudatosan „transzformációnak” nevezett folyamatot végül sikerült a tervezett három hónap alatt levezényelni, s nagyrészt a gerillahadsereg tagjaiból szervezték meg a nemzeti gárda jellegű Koszovói Védelmi Hadtestet (Trupat e Mbrojtjes se Kosovës – TMK). Ez egyébként a későbbiekben nem bizonyult sikertörténetnek. Az önmagukat nemzeti hősnek tekintő tagok nem tartották megfelelőnek a rájuk bízott feladatokat, ráadásul szoros kapcsolatokat ápoltak szervezett bűnözői körökkel.²⁹ 2009-ben a szervezetet átalakították, Koszovói Biztonsági Erő (Forca e Sigurisë së Kosovës – FSK) néven működött tovább.³⁰

Thaçi 1999 tavaszán, az UÇK politikai szárnyából alapította meg a Koszovói Demokrata Pártot (Partia Demokratike e Kosovës – PDK), amely legitimitását a rambouillet-i sikerekből és a nemzetközi közösség támogatásából vezette le.³¹ Az UÇK alapjain egy másik országos jelentőségű párt, a Szövetség Koszovó Jövőjéért (Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës – AAK) is létrejött, amelyet Thaçi riválisa, a kelet-koszovói harcokban érdemeket szerzett Ramush Haradinaj alapított.³²

A háború végeztével Koszovó elsődleges érdeke a gyors újjáépítés és a működőképes állami intézményrendszer felállítása volt. A gerillák azonban leginkább saját mítoszaiak megteremtésére koncentráltak, így a 2000 októberében megtartott önkormányzati választásokon jelentősen alulmaradtak a lényegesen tapasztaltabb politikusnak számító Rugova pártjával, a Koszovói Demokratikus Ligával (Lidhja Demokratike e Kosovës – LDK) szemben.³³ Átmeneti kormánya

²⁸ Dick Marty: *Inhuman treatment of people and illicit trafficking in human organs in Kosovo*. 2010. december 12.

²⁹ Boyes–Jagger (2018) i. m. 101–103.

³⁰ Sinan Geci – Siposné Kecskeméthy Klára: Kosovo: Its path to independence and the strive to building defense institutions. *Vojenská reflexie*, 12. (2017), 2. 108–122.

³¹ Boyes–Jagger (2018) i. m. 103.

³² Boyes–Jagger (2018) i. m. 119–120.

³³ Boyes–Jagger (2018) i. m. 110.

megszüntetését követően Thaçi politikai karrierje az Átmeneti Igazgatási Tanács tagjaként folytatódott. A 2001-es országos választásokon ismét az LDK szerezte meg a legtöbb szavazatot, a második helyen a PDK végzett, s 2004-ig az AAK-val hármas koalícióban irányították Koszovót.³⁴

A háborút követő helyreállítás üteme elmaradt a várakozásoktól, az ENSZ-adminisztráció nem bizonyult hatékonynak. A nemzetközi közösség a „standardok a státusz előtt” politika jegyében halogatta a státuszkérdés napirendre tűzését. Mindez 2004 márciusában Mitrovica térségében etnikai zavargások kirobbanásához vezetett, amelyek végigsöpörtek az egész tartományon. Az agresszió a nemzetközi szervezetek ellen is irányult. Thaçi nyilvánosan elítélte a történeteket, azokat „szerb provokáció következményének” minősítette, amely „a nemzetközi rend hiteltelenítését és Koszovó felosztását célozta”. Az események azonban világossá tették számára a multikulturalizmus jelentőségét. A zavargások pozitív hozadékanak tekinti továbbá, hogy újra a középpontba került Koszovó státuszának kérdése.³⁵

A 2004 őszen tartott választások egy Thaçi-ellenes kormánykoalíció létrejöttét eredményezték, amelyben Haradinaj és Rugova pártja szövetekezett. Thaçi a kezdeti csalódását követően egy jól szervezett ellenzék felépítésére koncentrált, riválisai pedig idővel, rajta kívül álló okokból félreálltak az útjából. (Rugova két év múlva súlyos betegség következtében elhunyt, míg Haradinaj ellen a hágai Nemzetközi Törvényszék indított vizsgálatot feltételezett háborús bűntettek ügyében, ezért 2005 elején lemondott miniszterelnöki hivataláról.³⁶)

2007 februárjára készült el a Koszovó státuszának rendezését célzó Ahtisaari-terv, az ehhez kapcsolódó tárgyalásokon Thaçi is részt vett Koszovó képviselőjeként. A dokumentum a mindkét fél számára elfogadható értékekre összepontosított (biztonságos, multietnikus állam létrejöttét támogatta, amelyben a demokrácia, az emberi jogok és a jogállamiság nemzetközileg garantált), mégis vegyes fogadtatásra talált helyi és nemzetközi szinten egyaránt. A szerbek ugyanis továbbra sem békéltek meg a koszovói függetlenség gondolatával, orosz

³⁴ Szekrényes Éva: Győztesből vesztes, avagy ki nevet a végén? Választások után Koszovóban. *Külügyi Szemle*, 13. (2014), 3. 66–83.

³⁵ Boyes–Jagger (2018) i. m. 112–117.

³⁶ Boyes–Jagger (2018) i. m. 119–122.

szövetségesek a Nyugat előretolt bástyáját látták a potenciális új államban, a koszovói albánok a szerbeknek biztosított jogok miatt aggódtak, nemzetközi szinten pedig a precedensteremtéstől tartottak más szeparatista népcsoportok számára...

A terv kizárta mind Koszovó felosztásának, mind Nagy-Albánia létrehozásának lehetőségét. Thaçi a 2001-es macedóniai zavargások során már bizonyította, hogy a minden albánt egyesítő államról szőtt álmokkal szemben is képes együttműködni a nemzetközi közösséggel. Tehetségét Ahtisaari is elismerte, megállapítása szerint „a koszovói albán politikusok közül ő értett a legtöbbet a geopolitikából” (felismerte például, hogy az USA-nak a gyors rendezés állna érdekében).³⁷

2007 novemberében Thaçi pártja – amerikai tanácsadók által segített kampányt követően – első helyen végzett a parlamenti választásokon. Ekkorra már világos volt, hogy Szerbia és Oroszország semmiképp nem fogja elfogadni az Ahtisaari-tervet. A függetlenség kinyilvánítására – szintén amerikai javaslatra – ezért egyoldalúan került sor, 2008. február 17-én. A függetlenség napja minden részletében gondos koreográfiát követett. A szerb elnökválasztás utánra időzítették, amikor Szlovénia európai uniós soros elnöksége is Thaçiéknek kedvezett. Egy nappal előtte született döntés az EULEX-misszió³⁸ elindításáról, amely egyfajta garanciának ígérkezett arra nézve, hogy Koszovó nem válik majd gengszterállammá. Thaçi ünnepi beszédében az albán identitás helyett az európai értékekre helyezte a hangsúlyt, és szerbül is mondott néhány szót. Az új nemzeti lobogó az EU színeiben pompázott, hat csillagával a koszovói kisebbségeket szimbolizálva.

Az új államot rövid időn belül, szintén előre megkomponált módon a világ számos országa elismerte. Szerbia azonban nem nyugodott bele ebbe a helyzetbe, az ENSZ hágai Nemzetközi Bíróságának jogi állásfoglalását kérte a koszovói függetlenségről.³⁹

³⁷ Boyes–Jagger (2018) i. m. 123–132.

³⁸ Az Európai Unió jogállamisági missziója Koszovóban.

³⁹ Boyes–Jagger (2018) i. m. 135–143.

A háborús bűntettek kísértete és az elmúlt évtized kísérletei a koszovói helyzet végleges rendezésére

Thaçi személye máig megkerülhetetlen a koszovói politikában. 2014-ig miniszterelnökként, majd két évig külügyminiszterként szolgált, 2016 óta tölti be a köztársasági elnök szerepét.

A koszovói vezetés 2010 júliusában sikerként könyvelte el, hogy a Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleménye szerint a koszovói ideiglenes nemzetgyűlés nyilatkozata, amely kikiáltotta a tartomány függetlenségét, nem ellentétes a nemzetközi joggal.⁴⁰ Thaçit december 12-én újra miniszterelnökké választották, de örömét beárnyékolta, hogy még ugyanaznap olyan feltételezések jelentek meg a világsajtóban, amelyek kapcsolatba hozták őt a leszámolásokkal, drog- és fegyverkereskedelemmel, prostitúcióval, sőt szervkereskedelemmel foglalkozó, legveszélyesebbnek tartott koszovói szervezett bűnözői körökkel. Természetesen tagadta (és tagadja) a vádakát – erre vonatkozó stratégiájának kidolgozásában a brit Sir Geoffrey Nice segítette (aki korábban ügyészhelyettesként működött közre Milošević hágai perében). Az életrajzi könyv hangsúlyozza, hogy a balkáni szervkereskedelem mítosza régóta visszatérő elem a szerb propagandában.⁴¹ Az UÇK parancsnokait először 1999-ben hozták kapcsolatba hasonló rémtettekkel, egy amerikai oknyomozó újságíró, Michael Montgomery vizsgálódásai nyomán. Ennek hatására az UNMIK is vizsgálatot indított, és a volt Jugoszlávia területén elkövetett háborús bűnöket vizsgáló hágai Nemzetközi Törvényszékhez is eljutottak a vádakát alátámasztani látszó tanúvallomások. A 2010 végén napvilágot látott jelentést az Európa Tanács megbízásából készítette a svájci Dick Marty, amihez Carla del Ponte 2008-ban megjelent életrajza adott ösztönzést. A volt hágai főügyész könyvében elfogultsággal és a bizonyítékok hanyag kezelésével vádolta az ügyben korábban eljáró szervezeteket, miközben az albán hagyományok és tanúvédelmi hiányosságok rovására is írta, hogy az ügy(ek) kivizsgálása komoly kívánnivalókat hagy maga után.⁴² Thaçi életrajzi írása több ellentmondást is felvonultat a vádakkal kapcsolatban. Különösnek találja például, hogyan lett a – gyanúsán jól időzített – vád alanya Thaçi, miközben Montgomery

⁴⁰ Valki László: Válaszolhatott volna másként Hága? A Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleménye Koszovó függetlenségéről. *Külgügyi Szemle*, 9. (2010), 4. 46.

⁴¹ Boyes-Jagger (2018) i. m. 146–153.

⁴² Carla del Ponte – Chuck Sudetic: *Madame Prosecutor: Confrontations with humanity's worst criminals and the culture of impunity*. New York, Other Press, 2009. 229–248.

kiindulási anyagában a szálak Haradinajhoz és családjához vezettek. Másrészt alaptalannak tartja a gerillák elleni vádak összemosását a 2008-ban Pristinában leleplezett szervkereskedő csoport ügyével.

Az UÇK-parancsnokok háborús bűntetteinek kivizsgálása napjainkig húzódó ügy, 2015-ben ezt elősegítendő állították fel a koszovói jog alapján működő, de hágai székhelyű Különleges Törvényszék és Különleges Ügyészség nevű szervezet. Thaçi életrajzában hangsúlyozza, hogy a vonatkozó szavazás előtt maga győzködte a parlamenti képviselőket, hogy támogassák az intézmény létrehozását.⁴³ (Arról azonban nem ejt szót, hogy később ő és Haradinaj is szót emelt a vonatkozó jogszabály visszavonása mellett – ám az nemzetközi nyomásra érvényben maradt.⁴⁴)

A nyugati világ ma a térség biztonságának és stabilitásának zálogát a nyugat-balkáni államok euroatlanti integrációjában látja, amely gazdasági szempontból is azok jól felfogott érdeke. Az EU az integráció feltételül szabta Szerbia és Koszovó számára kapcsolatuk normalizálását, s ennek érdekében 2011 óta párbeszédet ösztönöz Belgrád és Pristina között. A párbeszéd kezdeti időszakában technikai jellegű kérdéseket tűztek napirendre, majd 2013-ban tető alá hozták a mérőöldkőként emlegetett brüsszeli egyezményt, amelynek keretében a felek ígéretet tettek arra, hogy egyik fél sem fogja a jövőben akadályozni a másik európai integrációs törekvéseit. A megállapodás kiemelten fontos eleme az úgynevezett Szerb Községek Közösségének létrehozása. Thaçi hamar azonosult azzal a véleménnyel, hogy a Belgrád befolyása alatt álló észak-koszovói területek helyzetének rendezése érdekében elengedhetetlen bizonyos önrendelkezési jogok biztosítása a szerb kisebbség számára.

A brüsszeli egyezményben foglaltak megvalósítása – főképp a kölcsönös bizalmatlanságnak köszönhetően – nem halad előre a kívánt mértékben. Szerbia máig az ország déli tartományának tekinti Koszovót, és mindent megtesz, hogy megakadályozza annak különböző nemzetközi szervezetekhez történő csatlakozását. Thaçi úgy véli, Szerbia véleménye önmagában nem döntő jelentőségű Koszovó számára, de ez utóbbi lobbitevékenység nagyban nehezíti önálló államiságának megerősítését.

⁴³ Boyes–Jagger (2018) i. m. 155–156.

⁴⁴ MTI: Bejelentette lemondását a koszovói háborús bűnöket vizsgáló különleges ügyész. *Origo.hu*, 2018. február 15.

Az EU 2014 januárjától folytat tényleges csatlakozási tárgyalásokat Szerbiával, Koszovóval pedig 2015-ben stabilizációs és társulási megállapodást kötött. Bizonyos ezzel kapcsolatos elvárások teljesítése (például a Különleges Törvényszék felállítására) heves ellenállásba ütközött Koszovóban. Az EU ugyanakkor az adott feltételek teljesítése ellenére sem törölte el a koszovóiakkal szemben a vízumkényszert. Thaçi ezt nagyban sérelmezi, rámutatva arra, hogy mindez jelentősen csökkentheti honfitársai Európa iránti lelkesedését.⁴⁵

A koszovói társadalom egyik legnagyobb problémája a hatalmas méreteket öltött korrupció. Az Európai Bizottság egy 2015-ös jelentésében úgy fogalmaz, hogy „az állam a korrupció elleni harc, illetve igazságszolgáltatási rendszer kialakításának kezdeti szakaszában van”. Thaçi erre adott reakciója figyelemre méltó: bár mindezt nem tagadja, de felhívja a figyelmet arra, hogy az EULEX-misszió állandó jelenléte miatt náluk nagy eséllyel derül fény a visszaélésekre.⁴⁶ Előszóval hivatkozik ugyanakkor arra, hogy Koszovó elkötelezetten részt vesz a vallási extrémizmus elleni küzdelemben, 2016 őszén például a Koszovói Titkosszolgálat segített megakadályozni egy albán stadion elleni merényletet.⁴⁷

Az életrajzi könyv már nem érinti azt a 2018 nyarán a szerb és a koszovói elnök részéről felvetett ötletet, amely Szerbia és Koszovó kapcsolatának normalizálását egy addig politikai tabunak tartott megoldással, a határ módosításával kívánta elérni. A részleteiben nem ismertetett terv számos találgatást vont maga után, az érintett országok lakosságát és a nemzetközi közvéleményt is megosztotta. Bár elveivel és technikai kivitelezhetőségével kapcsolatban egyaránt aggályok merültek fel, az idő előrehaladtával egyre inkább úgy tűnt, hogy az EU, az USA és Oroszország is hajlandó elfogadni ezt megoldásképp a két fél megegyezése esetén.

2018 őszétől kezdődően azonban, az Észak-Koszovó körüli politikai csatározásból kiindult eseménysorozatnak köszönhetően Koszovó és Szerbia közeledése megakadt. Koszovó a szerbek által megakadályozott Interpol-felvételét követően, önállósága elismerését követelve vámháborút indított Szerbia ellen (100 százalékra emelte a Szerbiából és Bosznia-Hercegovinából Koszovóba érkező áruk vámját), illetve 2018 decemberében a Koszovói Biztonsági Erők hatáskörének bővítésével lényegében létrehozta nemzeti hadseregét (ami elviekben csak a szerb

⁴⁵ Boyes–Jagger (2018) i. m. 161–170.

⁴⁶ Boyes–Jagger (2018) i. m. 180.

⁴⁷ Boyes–Jagger (2018) i. m. 191–192.

kisebbség beleegyezésével, alkotmánymódosítást követően történhetett volna meg).⁴⁸ Míg a NATO és az ENSZ aggodalmát fejezte ki emiatt, az USA történelmi jelentőségűnek nevezte a lépést,⁴⁹ ami az egykori gerillavezérek szemében hatalmas eredménynek számított. A vámháború és az ehhez kapcsolódó kritikák kapcsán azonban Haradinaj és Thaçi kevésbé értenek egyet. Thaçi szerint kár lenne ilyesmi miatt elveszíteni a Nyugat támogatását. Haradinaj viszont a területcsere ötletét ellenzi zsigerből, sok honfitársához hasonlóan. Ez is közrejátszott abban, hogy 2018 decemberében Thaçi befolyásának csökkentése érdekében 15 fős brüsszeli tárgyalódelegációt állítottak fel.⁵⁰

2019 tavaszára tehát ellillant a Szerbia és Koszovó közti, területcseren alapuló megegyezés reménye, sőt egyes vélemények szerint a koszovói parlament 2019. márciusi állásfoglalása, amely szerint államuk nem hajlandó kompromisszumra, viszont gyakorlatilag függetlensége elismerését követeli Szerbiától, valószínűleg a párbeszéd végét jelentheti.⁵¹

Következtetések

Az elmúlt három évtizedben Koszovó hatalmas változásokon ment keresztül, aminek során nagyjából tízévente fontos mérföldkövekhez érkezett. 1989-ben a Milošević-rezsim felfüggesztette Szerbián belüli tartományi autonómiáját. 1999-ben a NATO légicsapásai véget vetettek a koszovói háborúnak, és a tartomány nemzetközi felügyelet alá került. 2008-ban egyoldalúan kikiáltotta függetlenségét Szerbiától. A 2019-es év sokáig szintén magában hordozta egy nagy változás, a szerbekkel való kapcsolat normalizálása ígérését.

Az 1968-as születésű Hashim Thaçi fiatal felnőtt korától fontos részese volt ennek a folyamatnak. A NATO beavatkozása óta kétségtelenül ő Koszovó kulsembere a helyi politikai elit Nyugattal, ezen belül különösen az Egyesült Államokkal ápoló jó viszonya tekintetében. Mindez egyfajta kölcsönös függőségen

⁴⁸ Lángné Petruska Szidónia: Pandora szelencéje, vagy kiút a patthelyzetből? A szerb–koszovói határ esetleges módosításának kulcskérdései. In Kozma Klementina (szerk.): *A hadtudomány és a XXI. század*. Budapest, DOSZ Hadtudományi Osztály, 2019. 210–227.

⁴⁹ Az ENSZ és a NATO sem örül a koszovói hadsereg felállításának. *Euronews.com*, 2018. december 15.

⁵⁰ Lángné Petruska (2019) i. m. 224.

⁵¹ Koszovó ismét függetlensége elismerését követeli Szerbiától. *Hirado.hu*, 2019. március 8.

alapul. A legfiatalabb európai állam önállósága ugyanis, mint láhattuk, sok szempontból ingatag lábakon áll. A nyugati világ motivációjának pedig lényeges eleme, hogy nem engedheti, hogy megkérdőjeleződjön a Koszovó melletti kiállításának jogossága, és ezzel együtt kárba vesszenek a térség biztonsága és stabilitása terén eddig elért eredmények.

A húsz éve tartó „átmenet” azonban napjainkra felerősítette azokat a koszovói hangokat, amelyek túlzott mértékűnek tartják a „nyugati és a szerb érdekek kiszolgálását”,⁵² miközben a nemzetközi közösség részéről is érezhető a türelmetlenség a koszovói helyzettel kapcsolatban. Koszovó és Szerbia továbbra sem tűnik képesnek a békés megegyezésre, bár vezető politikusaik retorikája folyamatosan ezt a szándékot sugalmazza.

Az egykori gerillaparancsnokokból kialakult koszovói politikai elitet kétségtelenül egyfajta „Janus-arcúság” jellemzi. A koszovói albánok támogatásának megtartásához a hosszú múltra visszatekintő albán ellenálláshoz, hagyományokhoz való kapcsolódás hangsúlyozására, új (albán) nemzeti hősök mítoszának megteremtésére volt szükségük, míg kifelé a multikulturális értékek felé elkötelezett, modern államférfiak képét kellett sugározniuk. Mindezt úgy, hogy a személyükkel kapcsolatos súlyos háborús bűncselekmények vádja két évtizede újra és újra a nemzetközi érdeklődés középpontjába helyezi őket.

A Különleges Törvényszék és Különleges Ügyészség érdemi működésének megkezdése magában hordozza annak lehetőségét, hogy Koszovó lerázhassa magáról a „maffiaállam”, Hashim Thaçi pedig a „szervkereskedő bűnöző” stigmáját, de egyúttal be is bizonyosodhat a vádak egy része, amely az érintetteken kívül a mellettük kiálló nyugati világ számára is roppant kínos helyzetet eredményezhet.

Ez lehet a magyarázat arra, hogy az ismertetett életrajzi könyv sokkal inkább Thaçi (koszovói és nyugati elvárásoknak egyaránt megfelelő) mítoszának megteremtését szolgálja (s közben – helyenként egészen nyilvánvaló módon – próbálja tisztára mosni őt a személyét ért súlyos vádak alól), mintsem hogy érdemben közelebb vinné az olvasót a koszovói államfő személyének megismeréséhez.

⁵² Mariana Qamile Rød: *From guerillas to cabinets: A study of the development of post-war political parties in Kosovo*. Bergen, University of Bergen, Department of Comparative Politics, 2017. 55.

Felhasznált irodalom

- Az ENSZ és a NATO sem örül a koszovói hadsereg felállításának. *Euronews.com*, 2018. december 15. Online: <https://hu.euronews.com/2018/12/15/az-ensz-es-a-nato-sem-orul-a-koszovoi-hadsereg-felallitasanak>
- Borsányi András: *A Koszovói Felszabadítási Hadsereg (UÇK) rejtélye*. Budapest, BONA-L, 2000.
- Boyes, Roger – Suzy Jagger: *New state, modern statesman: Hashim Thaçi – A biography*. Biteback Publishing, London, 2018.
- Del Ponte, Carla – Chuck Sudetic: *Madame Prosecutor: Confrontations with humanity's worst criminals and the culture of impunity*. New York, Other Press, 2009.
- Geci, Sinan – Siposné Kecskeméthy Klára: Kosovo: Its path to independence and the strive to building defense institutions. *Vojenské reflexie*, 12. (2017), 2. 108–122.
- Kakuk György: *Koszovó – tűzfészek*. Budapest, Athenaeum 2000, 2001.
- Koktsidis, Pavlos-Ioannis – Caspar ten Dam: A success story? Analysing Albanian ethno-nationalist extremism in the Balkans. *East European Quarterly*, 42. (2008), 2. 160–190.
- Koszovó ismét függetlensége elismerését követeli Szerbiától. *Hirado.hu*, 2019. március 8. Online: <https://hirado.hu/kulfold/kulpolitika/cikk/2019/03/08/koszovo-ismet-fuggetlensege-elismereset-koveteli-szerbiatol>
- Lángné Petruska Szidónia: Pandora szelencéje, vagy kiút a patthelyzetből? A szerb–koszovói határ esetleges módosításának kulcskérdései. In Kozma Klementina (szerk.): *A hadtudomány és a XXI. század*. Budapest, DOSZ Hadtudományi Osztály, 2019. 210–227.
- Lewis, Paul: Report identifies Hashim Thaci as 'big fish' in organised crime. *The Guardian*, 2011. január 24. Online: www.theguardian.com/world/2011/jan/24/hashim-thaci-kosovo-organised-crime
- Marty, Dick: *Inhuman treatment of people and illicit trafficking in human organs in Kosovo*. 2010. december 12. Online: http://assembly.coe.int/committeedocs/2010/20101218_ajd0462010provamended.pdf
- MTI: Bejelentette lemondását a koszovói háborús bűnököt vizsgáló különleges ügyész. *Origo.hu*, 2018. február 15. Online: www.origo.hu/nagyvilag/20180215-bejelentette-lemondasat-a-koszovoi-haborus-bunoket-vizsgalo-ugyesz.html
- Rød, Mariana Qamile: *From guerillas to cabinets: A study of the development of post-war political parties in Kosovo*. Bergen, University of Bergen, Department of Comparative Politics, 2017. Online: www.academia.edu/40567743/From_Guerillas_to_Cabinets_A_Study_of_the_Development_of_Post_War_Political_Parties_in_Kosovo

Lángné Petruska Szidónia

Szekrényes Éva: Győztesből vesztes, avagy ki nevet a végén? Választások után Koszovóban. *Külügyi Szemle*, 13. (2014), 3. 66–83.

Valki László: Válaszolhatott volna másként Hága? A Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleménye Koszovó függetlenségéről. *Külügyi Szemle*, 9. (2010), 4. 46–62. Online: https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2010_04_Velaszolhatott_volna_mesk.pdf